

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.2.20>

Ольга Вячеславівна Гайдар,

Харківський національний університет внутрішніх справ (ад'юнкт);

 <https://orcid.org/0000-0002-1818-0180>,

e-mail: haidar.olga@gmail.com

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

Розглянуто поняття таємного викрадення чужого майна, виділено особливості, характерні для крадіжок. Проаналізовано класифікації таємного викрадення чужого майна за різними критеріями. Досліджено вирок, ухвалені судами України стосовно осіб, які вчинили крадіжки.

Ключові слова: крадіжка, таємне викрадення чужого майна, поняття таємного викрадення чужого майна, класифікація таємного викрадення чужого майна.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Щодня в соціально-побутових, економічних, технологічних та інших аспектах життя відбуваються зміни, що впливають і на злочинність. Крім нових злочинів, виникають нові підходи до вже відомих правопорушень. Кримінальні правопорушення проти власності не стали винятком. Попри забезпечення та захист державою права мати у власності майно, щодня фіксуються випадки посягань на власність. Так, відповідно до статистичних даних, наданих Офісом Генерального прокурора, можна спостерігати, що за 2020 рік з облікованих 360 622 кримінальних правопорушень 189 128 було вчинено проти власності, а безпосередньо крадіжок, передбачених статтею 185 КК України, в 2020 р. зафіксовано 138 466¹. На жаль, статистика свідчить, що кількість посягань на предмети власності не зменшується, а безпосередньо крадіжки становлять приблизно 30 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень.

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: [https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855_\(дата_звернення:_06.06.2021\)](https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855_(дата_звернення:_06.06.2021)).

Наведена статистика демонструє, що хоча посягати на предмети чужої власності заборонено і це карається законом, проте кількість крадіжок не зменшується, а способи вчинення таємного викрадення чужого майна стають дедалі різноманітнішими та організованішими. А той факт, що із зареєстрованих 138 466 кримінальних проваджень за фактом таємного викрадення чужого майна за 2020 рік 79 996 становлять провадження, за якими не були ухвалені рішення за звітний період (про закінчення або зупинення досудового розслідування), свідчить, що значна частина крадіжок залишаються не розкритими¹.

Отже, дослідження особливостей вчинення та проблем розслідування такого кримінального правопорушення, як таємне викрадення чужого майна, залишається актуальним.

Стан дослідження проблеми

Питання поняття та класифікації крадіжок уже розглядали у своїх працях провідні науковці, такі як О. О. Алексєєв, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, В. В. Пясковський, В. Я. Тацій, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, Н. М. Яриш та ін. Проте, враховуючи особливості вчинення таємного викрадення чужого майна, деякі питання визначення поняття та класифікації крадіжок залишилися поза увагою правників та потребують окремого аналізу.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є визначення основних теоретичних аспектів поняття та класифікації таємного викрадення чужого майна для подальшого тлумачення і застосування в практичній діяльності. Для досягнення вказаної мети поставлено такі *завдання*: проаналізувати наукові праці вчених про поняття таємного викрадення чужого майна, розробити нову класифікацію таємного викрадення чужого майна.

Виклад основного матеріалу

Таємне викрадення чужого майна є найпоширенішим кримінальним правопорушенням. На жаль, стати жертвою крадіїв можна незалежно від місцеперебування цінного майна, а сума завданої матеріальної шкоди може сягати усіх здобутих протягом життя заощаджень. Тому, розглядаючи зазначене кримінальне правопорушення, необхідно звернути увагу на те, що варіанти вчинення крадіжки, місця події та предмети викрадення можуть бути різноманітними, тому важливо визначити це поняття та виділити ті його особливості, які відрізняють зазначене правопорушення від інших корисливих злочинів.

¹ Там само.

Зокрема, поняття крадіжки варто розглядати з погляду як кримінального права, так і криміналістики, адже кримінальне право дає чітке визначення поняття та особливостей, що відмежовують крадіжку від інших діянь, а криміналістика виділяє різні види крадіжок, бо цей факт впливає на подальший підхід до розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Так, відповідно до статті 185 Кримінального кодексу України крадіжкою є таємне викрадення чужого майна¹. Законодавець наголошує, що викрадення чужого майна відбувається таємно. Варто розібратись у правильності тлумачення поняття крадіжки.

Отже, деякі вчені вважають, що крадіжка – це корисливий злочин проти власності, пов'язаний з вилученням чужого майна та оберненням його на свою користь або на користь інших осіб [1, с. 176–177], інші відзначають, як саме майно вилучається непомітно для інших: за відсутності власника чи інших осіб або в їх присутності, але за умови, що потерпілий чи інші особи не були здатні усвідомлювати факт викрадення (наприклад, на очах у людей, які відпочивають на пляжі й не усвідомлюють, що винний викрадає чужі речі; у присутності малолітніх тощо) [2, с. 151]. У свою чергу, як законодавець, так і науковці наголошують, що головною особливістю, що відрізняє крадіжку від інших корисливих злочинів, є таємність, непомітність вчинення правопорушення для сторонніх осіб або неусвідомлення такими особами небезпечності діяння.

Розглядаючи поняття крадіжки з погляду науки криміналістики, вчені підкреслюють широту цього поняття та розкривають його з урахуванням варіанту вчинення, особи винного та методики розслідування. Крім того, крадіжка може як вчинятися з умислом, що виник раптово, так і плануватися заздалегідь, що впливає на рівень суспільної небезпечності вказаного кримінального правопорушення.

Отже, крадіжка є одним із найбільш поширених і потенційно небезпечних злочинів проти власності. Ступінь суспільної небезпечності крадіжок значно підвищується в тих випадках, коли їх вчиняють особи, які заздалегідь об'єдналися в організовані групи, та з проникненням у житло, або якщо вони завдали значної шкоди потерпілому. У разі коли крадіїв своєчасно не встановлюють і не притягують до відповідальності, це породжує у них почуття безкарності та як наслідок активізує злочинну діяльність [3, с. 68].

Поняття «крадіжка» охоплює значне коло правопорушень, що відрізняються одне від одного предметом посягання, способом учинення

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 06.06.2021).

і приховування та місцем реалізації злочинного задуму [4, с. 477]. Однак ці правопорушення мають спільну рису – таємний спосіб учинення.

Зважаючи на широту поняття крадіжки, важливо звернутись до класифікації вказаного правопорушення. Крадіжку класифікують за різними критеріями. Так, відповідно до статті 185 Кримінального кодексу України таємне викрадення чужого майна (крадіжку) розрізняють за кваліфікуючими ознаками так: таємне викрадення чужого майна (крадіжка), вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, поєднане з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або яке завдало значної шкоди потерпілому; крадіжка, вчинена у великих розмірах, вчинена в особливо великих розмірах або організованою групою¹. Такий критерій класифікації є найважливішим, оскільки кваліфікація правопорушення безпосередньо впливає на покарання винного.

Статистичні дані, що фіксуються Офісом Генерального прокурора, класифікують крадіжку, на відміну від інших правопорушень проти власності, за формою власності – як вчинену стосовно державної та приватної власності, а також окремо виділяють ще такі її види: в особливо великих розмірах; зі складів, баз, магазинів та інших торговельних точок; худоби (птиці); у пасажирів; із квартир; з дач, садових будинків; з автомобілів; кишенькові крадіжки².

Провідні науковці теж подають різноманітні класифікації крадіжок. Так, О. О. Алексєєв наголошує, що з огляду на саме це поняття варто виділяти крадіжки з приміщень (квартир, будинків, дач, гуртожитків, крамниць, кіосків, складів, готелів тощо), крадіжки матеріальних цінностей з підприємств та організацій, крадіжки вантажів на транспорті (залізничному, річковому, морському і повітряному, автомобільному), крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, з купе поїздів тощо, кишенькові крадіжки та крадіжки транспортних засобів [4, с. 477].

Отже, розглядаючи цю класифікацію крадіжок, необхідно зазначити, що вказаний перелік правопорушень об'єднано критерієм таємності, проте у ньому представлено різні підходи до вчинення досліджуваного кримінального правопорушення, тому до розслідування кожного виду крадіжки необхідно підходити як до самостійного злочину.

¹ Там само.

² Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855 (дата звернення: 06.06.2021).

За іншою криміналістичною класифікацією можна виділити три різновиди крадіжок, які розрізняють за характером зв'язку злочинних дій з особливостями місця їх вчинення:

1) залежно від власника і характеру предмета посягання: крадіжки державного, колективного або особистого майна (матеріальних цінностей, вантажів, особистих речей, транспортних засобів тощо);

2) залежно від способу вчинення і приховання злочину: крадіжки, поєднані з проникненням у житло чи сховище (зі зломом замків і замкальних пристроїв чи без такого); без проникнення, коли потерпілий пускає злодія до свого помешкання, зокрема через зловживання довірою; крадіжки-«підсадки», коли пасажир довіряє своє майно малознайомій особі та ненадовго відлучається; кишенькові крадіжки тощо;

3) залежно від місця реалізації злочинного задуму: крадіжки з приміщень – крамниць, кіосків, складів, готелів, санаторіїв, гардеробів, гуртожитків, квартир, будинків, дач тощо; крадіжки матеріальних цінностей із цехів промислових підприємств, підприємств АПК, комунального господарства та будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті тощо; крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, із купе поїздів тощо; кишенькові крадіжки на базарах, у громадському транспорті; крадіжки з автоматичних камер зберігання, із транспортних засобів тощо [5].

Зазначена класифікація може допомогти під час проведення досудового розслідування розробити більш детальний та чіткий план слідчих дій стосовно кожного конкретного виду крадіжки.

Отже, кожна з розглянутих класифікацій надає можливість розмежувати крадіжки за схожими критеріями, що, в свою чергу, допоможе швидко, всебічно та обґрунтовано провести досудове розслідування, встановити істину та ухвалити законне рішення.

Проте у зв'язку з розвитком технологій кількість варіантів учинення крадіжок збільшується, а вони набувають нового вигляду. Можливість використовувати різні пристрої для вирішення фінансових питань зумовлює виникнення принципово нових видів крадіжок. Тож до досліджених класифікацій крадіжок доречно додати крадіжку, що здійснюється через електронно-обчислювальні машини, комп'ютерні мережі тощо.

Варто вирізнити окремий вид таємного викрадення чужого майна – крадіжки з банківських рахунків. Існує безліч способів учинення таких крадіжок, що потребує неоднакового підходу до розслідування, залучення спеціалістів із різних сфер знань, тому варто поділити вказаний вид на такі підвиди.

1. Крадіжка через втручання в роботу банкомату з метою вилучення грошових коштів. Банківський автомат (Bank Automated

Teller Machine) – програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання коштів у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу [6, с. 52]. Банкомат є металевим контейнером, який має, крім системного програмування, ще грошові кошти всередині, які можна отримати після виконання певної комбінації дій. Звісно, в банкоматі зберігається більше грошових коштів, ніж у будь-якому гаманці, що спокушає злочинців. Практика показує, що злочинці вдаються до різних методів викрадення грошових коштів, які перебувають усередині банкомату.

У свою чергу, цей варіант крадіжок варто розділити на такі категорії: втручання в програмне забезпечення банкомату (через так звані віруси, програмування системи банкомату на виконання необхідних дій, встановлення спеціальних пристроїв на банкоматі, що зчитують інформацію з банківської картки під час роботи з банкоматом, тощо) та механічне пошкодження банкомату, спеціального контейнера, де містяться грошові кошти.

Один із прикладів такого втручання знайшов відображення у вироку суду, відповідно до якого встановлено, що обвинувачений шляхом пошкодження передньої панелі зверху над монітором, де розташована інженерна частина банкомату, спеціально пристосованим засобом – газовим балончиком з автоматизованою газовою запальною – намагався отримати доступ до інженерної частини банкомату та за допомогою спеціально пристосованих засобів несанкціоновано втрутитися в його роботу, що призвело б до спотворення процесу обробки інформації, порушення встановленого порядку її маршрутизації та отримання можливості змінювати режим роботи банкомату, а саме налаштувати систему на видачу грошових коштів та викрасти грошові кошти з банкомату, однак його дії були виявлені іншими особами, які викликали поліцію. Підозрюваний під час допиту повідомив, що дізнався про такий спосіб втручання в роботу банкомату через мережу Інтернет¹.

2. Через інтернет-банкінг (незаконне отримання даних до доступу інтернет-банкінгу та списання грошових коштів). Інтернет-банкінг (e-banking) – діяльність банку з надання комплексу послуг клієнтам щодо електронного управління своїми рахунками через інтернет із

¹ Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської обл. від 10.12.2019 : справа № 161/9110/18, провадження № 1-кп/161/946/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86250671> (дата звернення: 06.06.2021).

будь-якого комп'ютера в будь-який час [6, с. 199]. Інтернет-банкінг відкрив для кожної людини великі можливості використовувати свій час раціонально замість довгих черг в установах банків, витрачати мінімум часу в будь-яку годину дня для вирішення повсякденних питань, пов'язаних з послугами банку. Разом із тим з'явилися нові види правопорушень, винятком не стало і таємне викрадення чужого майна. Дедалі частіше злочинці користуються цими технологіями з метою збагачення.

Так, можна розглянути як приклад вирок суду, в якому зазначено, що обвинувачений, скориставшись спільним проживанням у гуртожитку з потерпілим, отримав його паспортні дані та інформацію щодо банківської картки і пін-коду до неї. Далі за допомогою інтернет-банкінгу він прив'язав до банківської картки на ім'я потерпілого свій мобільний номер, після чого через банкомат обготівкував грошові кошти з банківської картки потерпілого. Крім того, продовжуючи реалізовувати свій корисливий умисел і маючи доступ через інтернет-банкінг до карткового рахунку потерпілого, обвинувачений дізнався про отриманий потерпілим кредит та обготівкував додатково кредитні кошти, отримані потерпілим¹. Отже, злочинці не лише незаконно використовують для власної вигоди інтернет-банкінг сторонніх осіб, а й користуються необізнаністю осіб, створюють інтернет-банкінг для керування банківськими рахунками для власної вигоди. Для розслідування таких крадіжок варто залучати спеціалістів, здатних указати, через який пристрій здійснювалось онлайн-керування банківським рахунком.

3. Через касові апарати. Злочинці в цьому разі використовують одну з функцій банківської картки, а саме безконтактну технологію оплати. Наприклад, у транспорті в годину пік, якщо банківська картка перебуває в кишені, злочинець, притуливши касовий апарат до кишені, здійснює операцію зі зняття грошових коштів з картки, адже код підтвердження здійснення операції може запитуватись після перевищення певної суми, скажімо, 300 гривень. Тож потерпілий може не зрозуміти, що була вчинена крадіжка його коштів, доки не звернеться за послугами до банку.

Підсумовуючи наведені приклади, варто зазначити, що крадіжки, які вчиняються із застосуванням новітніх технологій, скоєні у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку,

¹ Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23.09.2019 : справа № 335/7212/19, провадження № 1-кп/335/680/2019 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84471980> (дата звернення: 06.06.2021).

характеризуються тим, що підозрювані під час вчинення вказаних злочинів керуються корисливими мотивами, а їх умисел спрямовано на викрадення чужих грошових коштів, тому доречно виділити окремий вид крадіжок з банківських рахунків.

Висновки

Отже, крадіжка – це таємне викрадення чужого майна, головною ознакою якого є таємний спосіб учинення правопорушення. Широке поняття крадіжки охоплює багато варіантів учинення зазначеного кримінального правопорушення, тому їх доводиться класифікувати за різними критеріями. Проаналізовані класифікації крадіжок визначають спрямованість їх застосування в практичній діяльності.

У свою чергу, наявні класифікації слід доповнити таким різновидом, як крадіжка з банківських рахунків. Вивчення такого виду крадіжок допоможе провести всебічне та обґрунтоване досудове розслідування в найкоротші строки, охарактеризувати особу підозрюваного та розробити детальний план розслідування кримінального правопорушення для подальшого притягнення винного до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Список бібліографічних посилань: 1. Проблеми кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / М. Г. Арманов, О. О. Княженко, Н. М. Ярмиш та ін. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. 392 с. 2. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с. 3. Криміналістика : підручник : у 2 т. / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. Т. 2. 312 с. 4. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. Криміналістика : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с. 5. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с. 6. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ : Знання, 2011. 500 с.

Надійшла до редколегії 07.06.2021

Haidar O. V. Concept and Classification of Covert Embezzlement of the Property of Another

The author has studied the concept of covert embezzlement of the property of another, which is provided by the legislator and has analyzed the concepts revealed by leading scholars in the field of criminal law and in the field of criminalistics. The peculiarities inherent in theft in contrast to other lucrative criminal offenses have been highlighted. The statistical data for 2020 provided by the Office of the Prosecutor General regarding registered thefts on the

territory of Ukraine have been analyzed. A statistical comparison of registered thefts with other lucrative criminal offenses and with all registered criminal offenses has been conducted.

The classification of covert embezzlement of the property of another provided by the legislator has been studied. The classifications of thefts provided by leading scholars in the field of criminalistics have been analyzed. The author has specified the criteria according to which the Office of the Prosecutor General classifies thefts. Each classification during its application in practice has been analyzed.

A separate type of thefts has been identified. The author has studied the devices by means of which the specified thefts are committed. The concept of devices used during the commission of thefts has been revealed. The author has provided courts verdicts on the territory of Ukraine on the fact of covert embezzlement of the property of another with the use of special devices. After the conducted analysis, the classification of thefts based on the acquired knowledge has been provided.

Key words: theft, covert embezzlement of the property of another, concept of covert embezzlement of the property of another, classification of covert embezzlement of the property of another.

